

Oriental Journal of Philology**ORIENTAL JOURNAL OF PHILOLOGY**

journal homepage:

<http://www.supportscience.uz/index.php/ojp/about>**THE EXPRESSION OF DIMINUTIVENESS IN THE ENGLISH LANGUAGE: A
GENERAL OVERVIEW BASED ON FAIRY TALES*****Sokhiba Yakhyayeva Nasimova****Assistant at Samarkand State Medical University*s.nasimova@mail.ru*Samarkand, Uzbekistan***ABOUT ARTICLE****Key words:** diminutives, emotions, speech, speaker, lexical, analytic.**Abstract:** This article is about how diminutives are expressed in English and some specific aspects of the formation and use of diminutives in English. When we communicate with children, we intentionally or unintentionally change our intonation, vocabulary, and choice. Our speech becomes more emotional and informal.**Received:** 21.04.26**Accepted:** 22.04.26**Published:** 23.04.26**INGLIZ TILIDA KICHRAYTIRISHNI IFODALASH – ERTAKLARGA ASOSLANGAN
UMUMIY MA'LUMOT*****Soxiba Yaxyayevna Nasimova****Samarqand davlat tibbiyot Universiteti assistenti*s.nasimova@mail.ru*Samarqand, O'zbekiston***MAQOLA HAQIDA****Kalit so'zlar:** diminutivlar, his tuyg'u, nutq, so'zlovchi, leksik, analitik.**Annotatsiya:** Ushbu maqola kichraytirish (diminutiv) uning ingliz tilida qanday ifodalanishi va ingliz tilida kichraytirish shakllarini tuzish va ulardan foydalanishning ba'zi o'ziga xos jihatlari bilan bog'liq. Bolalar bilan muloqot qilganimizda, biz ataylab yoki ataylab intonatsiyamizni, so'z boyligimizni, tanlashimizni o'zgartiramiz. Nutqimizda hissiy va norasmiy ohang paydo bo'ladi.**ВЫРАЖЕНИЕ УМЕНЬШИТЕЛЬНОСТИ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ: ОБЩИЙ
ОБЗОР НА ОСНОВЕ СКАЗОК*****Сохиба Яхьяевна Насимова****Ассистент Самаркандского государственного медицинского университета*s.nasimova@mail.ru

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: диминутивы, эмоции, речь, говорящий, лексический, аналитический.	Аннотация: Эта статья посвящена тому, как в английском языке используются уменьшительные формы глаголов, а также некоторым специфическим аспектам их образования и применения. При общении с детьми мы намеренно или ненамеренно меняем интонацию, словарный запас и выбор слов. Наша речь становится более эмоциональной и неформальной.
---	--

Kirish. Til inson tafakkuri, hissiyoti va ijtimoiy munosabatlarini ifodalovchi muhim kommunikativ vosita hisoblanadi. Har bir til o'ziga xos semantik va pragmatik vositalar orqali voqelikni tasvirlaydi, insonning dunyoni qabul qilish va talqin etish jarayonini aks ettiradi. Shunday vositalardan biri – kichraytirish (diminutivlik) kategoriyasi bo'lib, u nafaqat predmet yoki hodisaning hajmiy jihatdan kichikligini, balki subyektiv munosabat, hissiy rang-baranglik va baholovchi ma'nolarni ham ifodalashga xizmat qiladi.

Ingliz tilida diminutivlikni ifodalash murakkab va ko'p qatlamli hodisa sifatida namoyon bo'ladi. U morfologik, leksik va analitik vositalar orqali ifodalanadi. Morfologik jihatdan ayrim affikslar (-let, -ling, -ette kabi) yordamida kichraytirish ma'nosi yuzaga kelsa, leksik va analitik vositalar orqali esa "little", "small" kabi birliklar yordamida subyektiv baho va emotsional rang beriladi. Shu bilan birga, diminutivlik nutqda so'zlovchining munosabatini, yaqinlik darajasini va kommunikativ maqsadini ifodalovchi muhim pragmatik kategoriya sifatida ham qaraladi.

Mazkur hodisani o'rganishda ertaklar muhim lingvistik manba hisoblanadi. Chunki ertak matnlarida obrazlilik, emotsionallik va stilistik rang-baranglik kuchli bo'lib, diminutiv shakllarning keng qo'llanishi kuzatiladi. Ertaklar orqali tilning nafaqat grammatik, balki madaniy va psixologik xususiyatlarini ham o'rganish imkoniyati mavjud. Ayniqsa, bolalar adabiyotiga xos bo'lgan soddalik, samimiylik va tasviriylilik diminutiv vositalarning faol qo'llanilishiga zamin yaratadi.

Shu bois, ushbu tadqiqotda ingliz tilida kichraytirishni ifodalash vositalari ertaklar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi diminutivlikning lingvistik xususiyatlarini aniqlash, uning semantik-pragmatik vazifalarini ochib berish hamda ertak matnlarida qo'llanish o'ziga xosliklarini yoritishdan iboratdir. Mazkur yondashuv tilshunoslikda diminutiv kategoriyasini yanada chuqurroq o'rganish va uning kommunikativ ahamiyatini aniqlashga xizmat qiladi.

Asosiy qism. Ko'p so'zlar nafaqat ma'lum ma'nolarni bildiradi, balki ular so'zlovchining munosabatini ham ko'rsatib beradi. Shunday qilib, ko'p hollarda so'zning leksik ma'nosi so'zlovchining hissiy bahosi bilan mos kelishi mumkin. His-tuyg'ular kayfiyat, temperament, shaxsiyat va kayfiyat bilan bog'liq. Hissiy tuyg'ular va suhbat orasida katta bog'liqlik mavjud. Insonning hissiy holati uning fikrlarini ifodalash uchun qiladigan aniq so'z tanlovi bilan bevosita bog'liq. Muayyan so'zlar muayyan his-tuyg'ular ifodalanayotganini ko'rsatib beradi. Insonlar foydalanadigan til ularning ma'lum bir vaziyatdagi kayfiyatiga bog'liq. Har bir tilda turli xil his-tuyg'ularni ifodalashning ma'lum og'zaki vositalari mavjud. Ba'zi tillar har xil his-tuyg'ularni ifodalash uchun ishlatiladigan og'zaki vositalar soni tufayli boshqalariga qaraganda ko'proq hissiy deb hisoblanadi. His-tuyg'ularimizni tilda ifodalashning bir usuli - bu diminutiv qo'shimchalaridan foydalanishdir. Rus, bolgar, chex, polyak, italyan, ispan va fransuz kabi tillarda erkak, ayol va neytral jinsdagi otlar uchun kichraytirish qo'shimchalari mavjud. Ko'pgina slavyan tillarida ismlar uchun turli xil kichraytirish shakllari ham mavjud, shuning uchun ona tilisi aynan shu bo'lmaganlar uchun taxallusni asl nusxaga bog'lash qiyin bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, kichraytirish nafaqat otlar, balki sifatlar, ravishlar, fe'llar va hatto sonlar kabi boshqa so'z turkumlari uchun ham mavjud hisoblanadi.

Masalan, rus tilida grammatik kamaytiruvchi ot (домик), sifat (добренький) va qo'shimchalarga (частенько) nisbatan qo'llanishi mumkin.

Ba'zi tillarda ikkita kichraytiruvchi shakllar mavjud (1), boshqalarida - undan ham ko'proq (2).

дочь → дочка → доченька

kot (mushuk) → kotek, koteczek, kociątko, kociak, kociaczek, kocik, kociczek, kotuś, kotunio

rus tilida - Екатерина → Катя, Катюша, Катька, Катюшка

Дмитрий → Дима, Димка, Димушка, Димечка, Митюшка, Митенька

Bunday tillar bilan solishtirganda, ingliz tili kamroq hissiyotli hisoblanadi va boshqa bir tillarda mavjud bo'lgan holatlar turli xil hissiyotlarni ifodalash turli xil vositalarga ega emas. Biroq, ingliz tilida ijobiy yoki salbiy his-tuyg'ularni ifodalash uchun ishlatiladigan leksik va morfologik vositalar mavjud.

Kichraytiruvchi (diminutivlar) so'zlar nima?

Odatda, "Kichraytiruvchi" atamasi kichiklikni bildiruvchi va ma'lum bir kontekstda lingvistik va vaziyatijihatlariga qarab ijobiy yoki salbiy bo'lishi mumkin bo'lgan so'zlovchining munosabatini ifodalovchi so'zlarga nisbatan ishlatilgan (Schneider, 2003, p.4). "Kichraytiruvchi" atamasining ta'rifi uchun bir qator lug'atlarga murojaat qilgandan so'ng, deyarli bir xil natijalarga erishdik: manbalar atamaning ikkita asosiy ta'rifini beradi - birinchidan, u kichiklikni bildiradi; u

juda kichik o'lchamdagi, mayda ob'ektni bildiradi; ikkinchidan, semantik kengayish orqali u yoshlik, tanishlik, mehr yoki nafrat kabi fazilatlarini ifodalaydi. Jurafskiy (Jurafskiy, D., 1996, 542-bet) kichraytirish semantikasi uchun mehr, hamdardlik, yaqinlik, nafrat va boshqalar ma'nolarini o'z ichiga olgan universal tuzilmani taklif qildi.

Kichraytirishning asosiy ma'nosi "nomlangan obyektning kichikligi"; mehr, yaqinlik va boshqalar ikkinchi darajali bo'lib, kontekstga yoki suhbatdoshlarning munosabatiga bog'liq. Ba'zi tillarda kichraytirish otlar va atoqli ismlarga qo'shimchalar qo'shish orqali muntazam ravishda hosil qilinadi. Ingliz tilida o'zgarish ko'pincha qisqartirish orqali, yakka holda yoki qo'shimcha bilan birlashtiriladi. Inglizcha kichraytirishdagi otlar so'zning asosiy shakliga qaraganda qisqaroq va ko'proq so'zlashuv tiliga xosdir. Boshqa tillarda qo'shimchalar qo'shish orqali hosil qilingan kichraytirish otlar ko'pincha uzunroq va so'zlashuv tiliga xos emasdir.

Ingliz tilida kichraytirish shakli: Ingliz tilida kichraytirish shaklining ikki turi mavjud: morfologik turi, shuningdek, sintetik kichraytirish shakli deb ham ataladi va sintaktik turi, shuningdek, analitik deb ham nomlanadi. Sintetik tur prefiksatsiyani (masalan, mini-cruise, micro-processor), suffiksatsiyani (masalan, broshyura, kitten), reduplikatsiyani (masalan, John-John, goody-goody; va qofiyalangan reduplikatsiyani (masalan, Annie-Pannie, Brinnie-Winnie), qo'shimchani (masalan, chaqaloq daraxti, mitti daraxt) va kesishning bir turi bo'lgan qisqartirishni (masalan, Mike<Michael, Andrew>Andy) o'z ichiga oladi. Analitik turi "little" ni kichraytirish sifatida ishlatadi, sifati ma'nosida emas, masalan, "Have a little sigaret".

Ingliz tilida kichraytirish shakllari - ular mavjudmi?

Jespersen (1948) va Turner (1973) kabi ko'plab tadqiqotchilar ingliz tilida juda oz sonli kichraytiruvchi so'zlar borligini ta'kidlaydilar. Ularning ta'kidlashicha, ingliz tilidagi kichraytiruvchi so'zlar "ajratilgan chaqaloq shakllari" va "samarador kichraytiruvchi so'z hosilasi deyarli mavjud emas". Schneider "ajratilgan chaqaloq shakllari" atamasidan foydalanib, kichraytiruvchi so'zlar "bola yoki vasiy nutqi" bilan cheklangan degan xulosaga keladi. Kichraytiruvchi so'zlar har doim norasmiy, ammo bu faqat bolalar kichraytiruvchi so'zlardan foydalanishini yoki kichraytiruvchi so'zlar faqat bolalar nutqida paydo bo'lishini anglatmaydi.

Biz kichraytiruvchi so'zlardan foydalanadigan odatiy kontekstlar bolalar va uy hayvonlari bilan bog'liq kontekstlar ekanligi rost. Ammo kichraytiruvchi so'zlar tez-tez ishlatilmasa ham, boshqa kontekstlar ham mavjud. Bu foydalanish kichraytiruvchi so'zning birinchi asosiy ma'nosi - kichik obyektning bildirish bilan bog'liq. Bu ma'no ma'lum bir kontekst yoki registr bilan cheklanmagan. Kichik o'lchamga ishora qilgani uchun, odam kichik bir narsaga obyektiv tavsif berganda, uni turli kontekstlarda topish mumkin. Masalan, kichik uy/chinor/guruh/daraxt va boshqalar.

Hayvonlar va qushlar haqida gapirganda, ba'zan ularning bolalarini bildiruvchi turli so'zlar mavjud. Masalan:

bear-cub	horse-foal
bull-calf	sheep-lamb
goat-kid	butterfly-caterpillar

Kichraytiruvchi qo'shimchaga ega bo'lgan shakllar mavjud, ammo ular hech qanday his-tuyg'ularni ifoda etmasdan, "yosh-kattalar" qarama-qarshiligini bildiruvchi yosh hayvon yoki qushni anglatadi. Ushbu maqolada foydalangan til materiallari asosida shuni ta'kidlash mumkinki, ingliz tilida kichraytirishni ifodalash uchun til vositalari kamroq bo'lsa-da, tilda turli xil his-tuyg'ularni ifodalash usullari hali ham mavjud va kichraytirish ulardan biridir. Ingliz tili va kichraytirishni bitta jumlada tilga olish juda g'ayrioddiy bo'lishi mumkin, chunki ko'plab grammatikachilar ingliz tilida kichraytirishni ifodalovchi so'zlar kam va ular tilda keng tarqalgan emas deyishadi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ingliz tilida kichraytirishni ifodalash (diminutivlik) ko'p qatlamli va murakkab lingvistik hodisa bo'lib, u morfologik, leksik va analitik vositalar orqali amalga oshiriladi. Diminutiv birliklar nafaqat predmetning hajmiy kichikligini ifodalaydi, balki so'zlovchining subyektiv munosabati, hissiy holati va baholovchi yondashuvini ham aks ettiradi. Shu jihatdan diminutivlik semantik va pragmatik funksiyalarning uyg'unlashuvi sifatida namoyon bo'ladi.

Ertaklar asosida olib borilgan tahlillar diminutiv vositalarning ayniqsa bolalar nutqiga xos emotsionallik, samimiylilik va obrazlilikni kuchaytirishda muhim o'rin tutishini tasdiqladi. Ertak matnlarida "little", "small" kabi leksik birliklar, shuningdek ayrim affikslar orqali hosil qilingan shakllar keng qo'llanilib, ular qahramonlar o'rtasidagi munosabatlarni yumshatish, yaqinlikni ifodalash va kommunikativ ta'sirchanlikni oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ingliz tilida diminutivlik tizimi boshqa tillarga nisbatan morfologik jihatdan kamroq rivojlangan bo'lsa-da, leksik va analitik vositalar orqali bu bo'shliq samarali ravishda to'ldiriladi. Bu esa ingliz tilining moslashuvchanligi va kontekstga bog'liq ifoda imkoniyatlarini yana bir bor namoyon etadi.

Umuman olganda, diminutivlik kategoriyasi tilning antropotsentrik mohiyatini yorituvchi muhim vosita sifatida qaralib, u orqali insonning nutqiy faoliyatida hissiy, ijtimoiy va madaniy omillar o'z aksini topadi. Ushbu tadqiqot natijalari ingliz tilshunosligida diminutivlikni yanada chuqur o'rganish, ayniqsa badiiy va folklor matnlar asosida tahlil qilish zarurligini ko'rsatadi hamda kelgusidagi ilmiy izlanishlar uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Abdurahmonov G‘. A. O‘zbek tili grammatikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1996, – 246 b.
2. Begmatov E.A. O‘zbek tili antroponimikasi. Toshkent, 2013.
3. Safarov Sh. Kognitiv tilshunoslik. – Jizzax: Sangzor, 2006. – 91b.
4. Арнольд, И.В. (1959). Лексикология современного английского языка. Издательство Литературы на иностранных языках, Москва. С. 115-116
5. Галкина-Федорук, Е.М. (1958). Об экспрессивности и эмоциональности в языке. Сборник статей по языкознанию. Издательство Московского Университета. С. 103-124
6. Лыткина, О.И. (2005). Суффиксы и префиксы с модификационными словообразовательными значениями в русском и английском языках. Вестник ПСТГУ III: Филология 2005. Вып. 1. С. 39-47
7. Мешков, О.Д. (1976). Словообразование современного английского языка. 1976. С. 36.